

Kazinczy Ferenc : Fogságom naplója

Szépirodalmi Könyvkiadó, 1951.

Kazinczyt a Martinovics-perben halálra ítélték. A halálos ítéletet később börtönbüntetésre változtatták, „amíg bűnhődésének megfelelő jelét nem tanúsítja,” vagyis meghatározatlan időre. A tizennyolcadik század végi jakobinus forradalmárokkal, a haladó magyarok egész sorával vonult börtönbe. Hét esztendeig szenvedett a Habsburg-ellenforradalom leghírhedtebb várfogdáiban. A „Fogságom naplója”-ban leírta elfogulásának, a Martinovics-pernek, a magyar jakobinusok vértanúhalálának és az ő hétéves börtönbéli szenvedésének történetét.

Kazinczy Ferenc életművének megértését, az író igazi értékelését a „Fogságom naplója” nagyban elősegíti.

„Magyarország válasza a francia forradalomra a nyelvújítás és az új irodalom volt.” (Révai) Ez bizonyult a legjárhatóbb útnak, ezen haladtak Kazinczy vezetésével a magyar írók, akik a nyelv, az irodalmi formák, a költői érzelmek területén igyekeztek megteremtteni azt, amit a francia nép a valóságban megteremtett: az új, polgári világot.

Azt jelentené ez, hogy Kazinczy kiszabadulva a börtönből, háttafordított ifjúkori elveinek, megtagadja Martinovicsék szabadságmozgalmát?

A Horthy-fasizmus tervszerűen igyekezett Kazinczyt meghamisítani. Hazafiságát, melyre 1795-ben halálos ítéletet hoztak, „vévedésnek,” ifjúkori „meggondolatlanságnak” minősítették. Az irodalom újjászületéséért végzett munkáját meg egyszerűen kozmopolitizmusnak minősítették. Nem adhatott valódi képet a Horthy-ellenforradalom arról a Kazinczyról, aki egész életével a korhadt abszolutizmus, a 100 évvel korábbi ellenforradalom ellen harcolt.

A „Fogságom naplója” annak bizonyítéka, hogy Kazinczy élete végén is hű maradt ifjúkori elveéhez. A Ferenc-korabeli rendőrterror idején, amikor rendőrspiclikkel volt tele az ország, nyíltan nem foglalt állást, ezért kellett a járható úton, az irodalomban folytatni harcát az általukulásért; ugyanazokért a célokért, mint 1794-ben, csak más taktikával. Megtalálta azonban a módját, hogy az utókor számára megörizze Martinovicsék szabadságmozgal-

mának emlékeit. 1828-ban, három évvel halála előtt megírta életének 1794-től 1801-ig eltelt szakaszát, a „Fogságom naplóját.” Az öreg Kazinczy utolsó alkotásai közé tartozik e mű. Két és fél évtizeddel a börtönből való kiszabadulása után írta. Ebből következik, hogy kiszabadulásától, egészen haláláig becsülettel kitartott ifjúkora mellett. Ragaszkodással ápolta az 1794-es szabadságmozgalom mártírjainak és börtönt viselt hőseinek emlékeit. Martinovicsról és társairól tisztelettel emlékezik meg. Az ítélet kihirdetése utáni Martinovicsot megfosztották papi rangjától. E közben „hatalmasan táriá beszédét” — írja Kazinczy. „Én hidegvérrel halok meg: érdemteltem azt a királytól, kit megbuktatni készültem, de ami nem az én munkám lesz később.”

Martinovics tehát még a halál előtt is bízik az ügy végső győzelmében, és megjósolja mintegy az 1848–49-es forradalmat.

A ceremónia után Kondé püspök átadja a világi bírácoknak Martinovicsot azzal, hogy: „összeesküdött a haza ellen.”

— „Nem igaz, nem a háza, hanem a király ellen!” — kiáltá Martinovics képzelhetetlen hatalommal.

„Hajnóczy sokrateszi nyugalommal hallgatá felolvastatni a parancsot” a halálos ítéletet. Megesőngette láncait, s azt mondotta: „Barátaim, inkább meghalok, mint hogy három évig hordozzam ezt!”

Ragyogóan tükrözik e sorok a mártírok szabadságszeretétét, amiről a munka más helyein is olvashatunk. „Szegény csehek! De csak II. Ferdinánd ideje óta szegények! Egykor ők is szabadok voltak” — írja naplójában Kazinczy.

Kigúnyolja a cenzurát. Hallja, hogy Plutarchos életrajzainak betiltását is tervezik. „... aki azt projektálá, nem volt, korántsem volt oly bolond, amilyennek látszik. Legjobb volna a görög és római classicusokat, s minden históriákat a mai időnkig elégetni. A kívánatos regeneráció akkor lenne meg.”

Winkelmann: Geschichte der Kunst-jából a következő sorokat ragadja ki: „Miért nem emelkedhetik most a művészség anynyira, mint a görögöknél? — Mert ahol szabadság nincs, mert ahol király uralko-

dik, ott a Genie szárnyai mindig meg vagy-
nak nyírtálva."

Egynek tartja magát Kazinczy a jakobinuskal, Martinovicsekkal. A per folya-
mán bátran, férfiasan viselkedik, forradal-
már társait a halálba is kész követni: „Alá-
vetem magamat minden szigorú büntetés-
nek, és ha a haza javáért meg kell halnom,
azt örömmel fogadom. Örömmel, igen; mert
nem csalatkozott meg szívem, midőn cso-
dálva azokat, akik nagy lelkiüket érte koc-
kára tették, boldogan készítettem fel-
kiáltani: ha kell, én is tudok veszni érte!”

A „Fogságom naplója” az utókor szá-
mára készült. Kéziratát Toldy Ferencnek

azzal adta át Kazinczy, hogy tartsa meg, s
ha halála után úgy találja, hogy gyerme-
kei meg tudják becsülni, adja át azoknak.
Jelképes érdemű ez a rendelkezés. Ka-
zinczy fia, Lajos, egyike volt az aradi vér-
tanúknak. A magyar jakobinusok eszméi-
nek mai gyermekei, a szabad magyarok kü-
lönösen meg tudják becsülni Kazinczy Fe-
renc alkotásait, és a „Fogságom naplója”
sokaknak lesz lelkesítő olvasmánya.

A munkának egyébként ez a harmadik
kiadása, a nagy író halálának 120. évfor-
dulójára jelent meg Tolnai Gábor kitünő
bevezetésével.

Végh Joachim

Heine válogatott versei (Szépirodalmi Könyvkiadó 1951.)

Heinrich Heine abban a korban született,
amikor a francia polgári forradalom meg-
változtatta Európa politikai és társadalmi
arculatát. Azonban az erőttlen, többszáz fe-
jedelemségre tagolt Németországot alig
érintette a forradalom vihara. A gyenge,
fejlőtlen német polgárság haladó rétegei
megpróbálták ugyan szembefordulni a feu-
dalizmussal, de nem forradalmi, hanem
ideológiai téren. A német feudalizmust csak
Napoleon hadjáratai rendítették meg és
tették lehetővé a polgárság fejlődését. Eb-
b-1 a történelmi tényből érthető meg Heine
ifjúkori Napoleon-ábrázolása a XIX. század
első negyedétől, a 40-es évekig. Fiatalkori
írása, a Dalok Könyve a német romantika
mellegágypól sarjad, azonban gyökeresen
eltér Heine romantikája korá fejlődésellenes
romantikájától, mely egyre-egyre vissza, a
középkor felé kacsingat.

Heine a népköltészet legjobb hagyomá-
nyait átvéve írja verseit, eltér a romantika
népics mesterkedéseitől, az igazi népkölté-
szet kifejező erejét veszi át, mint nálunk
Petőfi. A romantikus ironia megnyilvánu-
lása nem ismeretlen Heine kortársai előtt
sem, akik szerint az elképzelés és a való-
ság között különbség van, amint áthidalni
nem lehet, s ebből származik a lemondás, a
valóság tökéletlen volta, a vágyakozás mag-
valósíthatatlansága. Elművészetük az éle-
tét, azt tartják lényegesnek. Ennek az ön-
magával meghasonlott polgári felfedezésnek
— vagy nevezük elméletnek — reakciós
volta mellett pozitív vonása magának a va-
lóságnak a felismerése, felszínre kerülése,
amely a 48-as forradalmakban jut kifeje-
zésre.

Heine konkrét felismeri ezt a valóságot
(Északi lángok című cikkus), szétrombolja
az álmot és a realitás felé vezeti a roman-
tikus ironiát. Így éri a júliusi forradalom

híre, s 1831-ben Párizsba megy, a polgári
forradalmak hazájába. Heine hamar meg-
találja a burzsoázia adta lehetőségek korlá-
taít, bírálja a burzsoáziát, s így jut el a
Saint-Simon-féle utópias szocializmushoz.

Heine fejlődését nagyban előmozdította
Marxszal való barátsága, akivel Párizsban
ismerkedett meg a Vorwärts (Előre) című
lapnál, melynek mindkettőn munkatársai
voltak. A szoros barátság kitűnik abból is,
hogy együtt beszéltek meg Heine készülő
műveit. Ekkor írja Marx hatására a német
nyárspolgárság- és a porosz katonai dikta-
túraellenes cikkeit. Heine a német kispol-
gári radikalizmusnak szegezi tollát. Az Atta
Troll-ban a medve kalandjai mögött a kis-
polgári tendenciózus költőkkel számol le. A
romantika fegyvereivel mutatja ki groteszk
voltukat, akik szájhósködésükben nem tud-
nak a valósággal mit kezdeni.

Németország (Téli mese) című műve vi-
taírait, versben fejt regény. (Németország-
ban nem fejlődött ki a regényirodalom,
mert nem volt egy vonajas, fejlődő osztály,
mely ábrázolható lett volna: hiányoztak a
klasszikus kapitalizmus előfeltételei és a
kritikai realizmus). Heine ebben a művében
a hamburgi u azással kapcsolatban leszá-
mol a fíjizterséggel, a vallásossággal, a po-
rosz abszolutizmussal; felőleti mindazt, amit
egy regényben meg lehetett volna írni. Itt
számol le Napoleon-lelkességével, aki el-
árulta a forradalmat, aki viszont Németor-
szág szempontjából haladást jelentett.

Heinének a szocializmussal kapcsolatos
nézetei nem egységesen, hanem sorokra fel-
bomolva jelentkeznek. Ábrázolása ezért nem
teljes. Felismeri az ipari munkásság egyre
közelgő jövőjét, de a materializmusig nem
jut el, sem az egységes szellemi állásfoglalás-
ig. A Feuerbach-féle szenzualizmusba
esik, s ez a szocializmussal kapcsolatos